

Covid-19 ve Müesses Nizam

Öner Günçavdı

Covid-19, nam-ı değer Korona virüsü, neredeyse tüm kuzey yarım küreyi etkisi altına aldı. Yanlış bilmiyorsam bu salgın, II. Dünya Savaşı sonrasında küresel düzeyde etkili olan ilk olaydır.

Çok uzun zamandır **küresel bir köyde** sınırsız yaşamaya alışmış insanlar, salgının etkileri arttıkça, ilk kez ülke sınırlarının ötesinde, evlerinin dört duvarları içinde, yeni bir yaşam tarzı kurmaya başlıyorlar. Salgın bireysel sağlığımızın dışında, daha şimdiden yaşadığımız çevre, toplumsal ve ekonomik sistem üzerinde radikal bir değişimin habercisi gibi görünüyor. İnsanlar bir yanda kişisel sağlıkları konusunda endişe ederken, diğer yanda ekonomik gelecekleri üzerinde oluşan belirsizliklerle baş etmeye çalışıyorlar. Bu belirsizlik altında, sağlık ve ekonomi bakımından hanehalklarının destek ihtiyaçları da giderek artmaktadır. Bu desteği sağlayacak olan kurum da devlet ve onun temsil ettiği müesses nizamdır.

Bu mücadelede, müesses nizamın bireylerin yanında yer alması ve onların maruz kaldıkları maliyetleri en aza indirecek uygulamaları devreye sokması kamuoyunun temel beklentisidir. Bu beklentiler karşılandığı ve müesses nizamın toplum için gerekli tüm fonksiyonlarını yerine getirdiği müddetçe devam etmesi mümkün. Aksi durumda arayışlar başlayacaktır. Bugün bazı ülkelerde ortaya çıkan arayışların bir nedeni, kısmen kamuoyunun salgın süresince oluşan beklentilerinin müesses nizam tarafından tam manasıyla karşılanamamasıdır. Güney Kore, Japonya, Singapur, Çin ve hatta Almanya'daki kurumların halklarını bu virüsün ölümcül etkilerinden koruyarak kamuoyu beklentilerini karşılamış görünüyorlar. Öte yandan, İtalya, İspanya, İngiltere ve ABD gibi ülkelerdeki kurumların ise bu beklentileri karşılamakta başarısız olduğu görülmektedir.

İçinde bulunduğumuz toplumun kurumları ve bu kurumlar arasında oluşturduğumuz iktisadi ve sosyal organizasyonun kriz dönemlerinde, bireysel olarak maruz kaldığımız riskleri ve bu riskler neticesinde doğan ihtiyaçlarımızı gidermesi beklenir. Kurumlarımızın problemleri öngörme, çözüm üretme konusundaki kabiliyetleri ise, toplumsal düzeyde **kurumsal yapımızın kalitesini** belirlemektedir. Hayatın normal akışı içinde belli bir rutini takip eden kurumların, içinde bulunduğumuz salgın gibi olağanüstü bir durumda gösterebilecekleri refleks ve performans kurumların kalitelere bağlıdır.

Bugün yaşadığımız salgın, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemiz kurumları bakımından dan önemli bir sınav olarak görülebilir. Bu sınav aynı zamanda 18 yıldır, her türlü güçlükle baş edebilmiş ve kamuoyunun desteğini en yüksek seviyede alabilmiş bir hükümetin ve siyasi elitin de sınavıdır. Özellikle ekonomik başarılarıyla kamuoyunun siyasi desteğini yüksek tutmayı başarmış bu iktidar eliti, eski siyasi ve ekonomik yapıya yönelik eleştirilerine dayanarak yeni bir siyasi ve iktisadi sistem inşa etmeye çalışmıştır. Eski kurumları yıpratarak, onları işlevsizleştirmeye çalışan iktidar, bu işlevleri çok daha iyi bir performansla yerine getirebilecek yeni kurumlar inşa etmede çok da başarılı olamamıştır. Siyasi olarak parlamenter rejimden, başkanlık sistemine yönelirken, iktisadi ilişkilerde de tarım ve sanayi

faaliyetleri etrafında örülen ekonomik ilişkiler ağının yerine, inşaat ve hizmet sektörlerini öne çıkarak ilişkileri ikame etmeye çalışmıştır. Ancak bu yeni iktisadi ilişkilerin ülkenin gelecekteki ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaynakları üretebilme kabiliyeti yeterince sorgulanmamıştır. Zaten son yıllarda baş gösteren ekonomik sıkıntılar bunun en önemli göstergesi olarak görülmeye başlamıştı bile.

Bir noktadan sonra, yaşadığımız salgın süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarımızın ülkemizde kurulmaya çalışılan yeni siyasi yapı tarafından ne ölçüde karşılanabileceği merak konusudur. Bir süreden beri, hamasi söylemlerle, geçmiş sistemin çok kötü eleştirileri üzerine inşa edilmeye çalışılan yeni toplumsal ve iktisadi nizamın geleceği salgın süresince kurumlarımızın başarısı belirleyecektir. Ancak ülkemizdeki siyasi elit bu krize çok da iyi gitmeyen ekonomik koşullarda girme zorunda kaldı. Maruz kaldığı mali kaynak yetersizliği ve/veya onları kullanırken yaptığı yanlış tercihler, salgından etkilenen kamuoyunun beklentilerini karşılayabilecek tedbirleri almakta elini kolunu bağlamıştır. Dahası ekonomik koşullarda görülen kötüleşme, iktidardaki siyasi elitlerin bugüne kadar alışık olmadıkları ölçüde kamuoyu desteğinde azalmalara neden olmaktadır.

Bir yandan gittikçe kötüleşen iktisadi koşullar, diğer yandan oluşturulmaya çalışılan yeni sistemin kurumlardaki tahribatın olumsuz etkileri, mevcut iktidarın tüm tezlerine ve bu tezlerle dayanarak oluşturulan yeni rejime karşı kamuoyunda güvensizlik oluşturmaktadır. İktidar, daha etkileri artan iktisadi sorunlarla baş edemezken, bir de salgının sağlık sistemimiz üzerinde oluşturduğu yükün üstesinden gelmek zorunda kalmıştır. Çok uzun yıllar iktidardaki siyasi elitlerin sağlık sisteminde yaptıkları düzenlemeler kamuoyunda takdir görmüştür. Temelde sağlık hizmetlerini çok daha geniş halk kitlelerinin erişimine açması sebebiyle çok uzun süre hükümetin sağlık konusunda yaptıkları kamuoyunun siyasi desteğini sağlamıştır. Bugün için yenilenen sağlık sisteminin böyle yaygın bir salgında göstereceği performans ciddi bir merak konusudur. Ancak iktidarın geçmiş krizlerde takındığı tavır ve krizlerle baş edebilmek için benimsediği dil düşünüldüğünde kamuoyunun bu konuda çok umutlu olmadığı düşünülebilir. Son günlerde Sağlık Bakanının yaptığı açıklamaların değişen içeriği ve Cumhurbaşkanı'nın söylemleri bunun ilk sinyallerini vermeye başladı bile.

Eskiyle rekabet içine sokulan kurumların, bu salgın süresince gösterecekleri performans gözle görülür bir şekilde daha da kötüye gittiğinde, iktidar ortaya çıkıp, her zaman yaptığı gibi **hamasi** söylemlerle, gerçek ötesi algılar yaratarak, başarısızlıkları görünmez kılmaya çalışacaktır. Kurumsal başarısızlıklar yaygınlaşmaya başlayıp, bunların nihayetinde sistem sorgulanmaya başladığında, iktidarın siyasi söylemlerinde hamasetin ağırlığı giderek arttıracaktır. Sağlık Bakanının en son 23 Mart 2020 tarihinde yaptığı basın toplantısında bunu görmeye başladık.

Maalesef bu söylemler, **geleceği** değil, daha çok **geçmiş** ve geçmişteki kurulu siyasi ve iktisadi sistemin olumsuzluklarını dikkate alan bir anlayış üzerine inşa edilmektedir. Oysa bugünün modern toplumları daha önce hiç olmadığı ölçüde geleceği referans alan, hızla değişkenlik gösteren, geleceğin dünya ekonomisine kolayca uyum sağlayacak iktisadi ve toplumsal yapılara ihtiyaç duymaktadır. Başarılı liderler bugünden geleceğin toplumunu, gelecekte ortaya çıkması olası ihtiyaçlar üzerine inşa edebilenler arasından çıkacaktır. Böylesine dinamik bir ortamda, bireysel geleceği konusunda endişe eden insanların zaman tercihleri kaçınılmaz olarak değişir, geçmiş giderek önemini yitirirken, bugün ve geleceğin önemi artar. Söylemlerde geçmişe yönelik **nefret** yerine **umut** ve **güven** aranır hale gelir.

Ayrılıklar değil, **dayanışma** önem kazanır. **Bireyci** değil, **kolektif** dayanışma ruhunun güçlendirilmesi toplumsal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar.

Günümüzün modern toplumları bireylerin içinde buldukları riskleri giderecek mekanizmalara sahip sosyal ve iktisadi örgütlenmelerdir. Bu ihtiyaçları görmezden gelen siyasi elitlerin, hamasi söylemlerin sağladığı koruma alanları içinde çok uzun süre saklanabilmeleri artık mümkün görünmemektedir; ihtiyaçlar acildir, ertelemek ise mümkün değildir. Özellikle içinde bulunduğumuz salgın her türlü hamasi söylemin ötesinde, ölüm gibi bir kesinlikle insanların hayatı içinde yer almaya başlamış ve görünür hale gelmiştir. Bugüne kadar gündem belirleme gücünü elinde tutan iktidarın, salgının dramatik sonuçlarını görünmez kılma gayretleri ise, geniş kitlelerin yaşadıkları ile tezat teşkil etmeye başlamıştır. Bu da iktidar söylemlerine yönelik bir **güvenirlilik** sorunu yaratmaktadır.

Oysa bugün ihtiyacımız olan, iktidardaki siyasi elitlerin mevcut pozisyonlarını koruyacak, bir **beka** söylemi üzerinden **ölümü kutsayan** bir anlayış değil, aksine daha **gerçekçi, sorun çözmeye** odaklı, ama daha da önemlisi **yaşamı kutsayan** bir anlayıştır. Unutmayalım ki, bugün sahip olduğumuz müesses nizamın çok uzun zaman ideolojik altyapısını oluşturan **neoliberalizm** sıradan insanlara daha çok **zenginlik**, daha çok **refah** ve daha çok **tüketim kapasitesi** sunarak var olmaya çalışmıştır. Bu vaatleri gerçekleştiremeyen toplumsal ve iktisadi örgütler son yıllarda sorgulanır bir hale gelirken, özellikle **popülist** liderlerin benimsediği hamasi söylemlerle, neoliberal politikaların başarısızlıkları dikkatlerden kaçırılmaya çalışılmıştır. Ancak yaşadığımız salgınla birlikte ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarımızın neoliberal iktisadi anlayış ile karşılanamayacağı gün geçtikçe daha da iyi anlaşılmaktadır. Bugün için piyasalaştırılmış bir sağlık sistemiyle salgınla baş edemeyen günümüz toplumlarının durumu buna güzel bir örnektir. Ayrıca neoliberalizmin bize vadettiklerinin, günümüz ve hatta geleceğin insanların ihtiyaçlarıyla ne ölçüde uyumlu olduğu konusunda da kamuoyunda ciddi şüpheler doğurmuştur.

Bu salgın etkisiyle dünyamızda yaşananlara bakıldığında, **yaşam hakkı** ve neoliberal politikaların vaatlerinin ötesinde bir kalite ve kapsayıcılığa sahip **sağlık hizmetine erişim** önlenemez bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Artık dünya değişiyor. Salgın bu değişimin bir parçası olacak ve neoliberalizmin sorgulanmasını sağlayacak bir başka vesileyi oluşturacak. Doğan yeni ihtiyaçlarımızın mevcut sistem içinde karşılanamayacağı gün gibi ortaya çıkmakta. Hamasi söylemlerle hedef saptırarak, bu ihtiyaçları ötelemek her geçen gün daha da zorlaşmakta. Gelenin ayak sesleri giderek daha güçlü bir şekilde kulaklarımızda. İşte böyle bir ortamda geleceğin siyasi ve iktisadi örgütlenmelerindeki değişimin temel dayanağını daha çok zenginliğe erişim değil, aksine sürdürülebilir bir çevre içinde daha kaliteli bir yaşam oluşturacaktır. Bu değişim ihtiyacı ülkemizde ve dünyada tüm müesses nizamları tehdit etmekte.